

1956 YILINDA TÜRKİYE'DE ZİRAİ SEKTÖR ÜZERİNDEKİ VERGİ YÜKÜ (*)

Yazan : Üren ARSAN
Maliye Asistanı

I. G İ R İ Ő

Bu yazıda, 1956 yılında Türkiye'de tahsil edilen bütün vergi ve resimlerin ziraî sektör üzerindeki basit manâda objektif yükü hesaplanmaya çalışılmıştır.

İncelemelerimizde, önce devlete ait vasıtasız vergilerin, sonra vasıtalı vergilerin ziraî sektör üzerindeki yükü hesaplanmış, daha sonra da devlet vasıtasız ve vasıtalı vergilerinden ziraatçı nüfusun ödediğini kabul ettiğimiz bütün vergiler birlikte ele alınarak, diğer sektörlerle vergi yükü mukayeseleri yapılmıştır. Ayrıca, Türk vergi sistemi yalnız devlete ait vergilerden ibaret olmadığı için, Devlet, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köy vergileri tahsilat toplamı birlikte mütalâa edilerek ziraî sektör üzerinde bütün vergilerin yükünün tahminine de yer verilmiştir.

Vergi yükü araştırmalarında, âmme masraflarının istikamet ve miktarları ve muhtelif sınıfların âmme hizmetlerinden istifadeleri de gözönünde bulundurularak *hakiki objektif* yükün hesaplanması yoluna gidilebilirse de, bu şekilde vergi yükü hesaplarının ve tahminlerinin yapılmasındaki tatbikat güçlük ve imkânsızlıkları dolayısıyla, burada sadece ödenen vergi rakamlarını ele alarak objektif yükü bulmaya çalıştık. Bu şekilde yapılan vergi yükü hesapları hakiki vergi yükünü ifade etmese dahi, mütayyen bir sınıfın ödediği vergiyi diğer sınıfların ödediği vergi miktarlarıyla mukayese etmek imkânını verdiği için, hangisinin daha fazla vergi ödediğini ve iktisadî tesirlerini gösterme bakımından faydası olur kanaatindeyiz.

Vergi yükünü hesaplamaya çalıştığımız ziraî sektörü, çiftçilik, hayvan yetiştirme ve bahçecilik faaliyetleri, ziraî kazançları da bu sahadan

(*) Bu yazıda yapılan hesaplar ve faraziyeler hususunda tavsiyeleri dolayısıyla Doç. Dr. Reřat Aktan'a ve yazının son şeklini almasındaki tenkit ve tavsiyeleri için de Prof. Sadun Aren'e teşekkür borçluyum. Yazıdan dolayı mesuliyetin ise bana ait olduğunu belirtmek isterim.

elde edilen kazançlar olarak kabul ettik. Millî gelirin ziraî gelir kısmı olarak Milli Gelir istatistiğinde ziraî sektöre dahil gösterilen balıkçılık ve ormancılık gelirlerini hariç tutarak sadece çiftçiliğe tekabül eden kısmı aldık. Bu yazıda geçen ziraatçı nüfus ve ziraî kazanç sahipleri ise, çiftçilik, hayvancılık ve bahçecilikten gelir temin eden ve bu gelirlerle geçinen kimseleri ifade ediyor.

Dört kısımda yaptığımız hesaplarda, her kısımda bütün ziraî sektör üzerinde toplam vergi yükü ve fert başına vergi yükü hesapları sırası takip edilmiş, en sonunda aile başına vergi yüküne de kısaca temas edilmiştir.

İncelememizin son kısmında da örnek olaylar mahiyetinde muhtelif tip köylü aileler üzerinde vergi yükü hesaplanmaya çalışılmıştır.

Burada belirtmemiz gereken bir nokta da, yaptığımız hesaplarda, bir takım faraziyelere yer verildiği için elde ettiğimiz sonuçların, mutlak hakikat olarak kabul edilmediği, sadece hesaplarda dayanılan faraziyelerin realitelere uygunluğu nisbetinde ve ancak ortalama vergi yükü tahminlerine imkân verdiği hususudur. Bir takım imkânsızlıklar dolayısıyla esasen hakiki vergi yükünün hesaplanması güç olduğu için, ziraî sektör üzerindeki yükün basit bir şekilde de olsa, araştırılmasının hiç araştırılmamasından daha faydalı olacağı düşüncesiyle bu incelemeyi yapmış bulunuyoruz.

Vergi Yükü Mefhumu : Esas konuya geçmeden önce kısaca vergi yükü mefhumundan bahsedelim.

Vergi yükü mefhumu, fertler üzerinde subjektif ve objektif vergi yükü, bütün ekonomi üzerinde ise toplumsal vergi yükünü ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Mükellefin gelirinde yahut sahip olduğu iktisadî kıymetlerde azalmaya sebep olan verginin o şahıs için subjektif bir yükü vardır. Subjektif vergi yükünü mükellef üzerinde ödenen verginin yaptığı iktisadî ve psikolojik tazyik olarak ifade edebiliriz. Ödenen vergi arttıkça verginin yükü de artar. Subjektif vergi yükü değişik iktisadî ve sosyal şartlar içinde bulunan fertler için farklıdır. Bu sebepten subjektif vergi yükünün bilinmesine imkân yoktur.

Ferdî gelirler üzerinde vergi bir de objektif manâda yük teşkil eder. Ödenen verginin fertler üzerindeki objektif yükü aynı olduğu halde subjektif yükü çok daha farklı olabilir. Meselâ; iki kişi düşünelim vasiyet suretile kendilerine kalan 1000'er liradan her ikisi de 100'er lira vergi ödesinler. Her ikisi de aynı miktarda ve % 10 nisbetinde ödedikleri halde subjektif vergi yükü çok daha farklı olabilir.

Vergi ödeyen kimsenin âmme hizmetlerinden istifadesi de nazarı itibare alınarak mutalâa edilen vergi yükü ise hakiki objektif vergi yüküdür. Her vergi ödeyen için muhakkak hakiki bir yük bahis mevzuu değildir. Bazı vergiler için verginin inikâsı mümkündür. Aynı zamanda devletin vergi gelirlerinin kullanılması suretile yapılan âmme hizmetlerinden de vergi ödeyenler faydalanmaktadırlar. Bunun için hakiki objektif vergi yükünün hesaplanmasında ödenen vergi ile, vergi gelirlerinin sarfedildiği âmme hizmetlerinden istifade birlikte mutalâa edilmelidir. Ancak vergi karşılıksız kıymet naklini ifade ettiği için, fertlerin âmme hizmetlerinden istifade etmelerinde ödedikleri vergi bir sebep teşkil etmez, ve vergilerin kullanıldığı âmme hizmetlerinden mükelleflerin istifadesi ödedikleri vergiye eşit değildir. Burada verginin karşılıksız olduğuna ve fertler arasında, fertlerin âmme hizmetlerinden istifade şeklinden çok daha farklı şekillerde dağıldığına dikkat edilmelidir.

Bunun içindir ki fertlerin ve sosyal sınıfların cemiyet içinde yüklenedikleri vergi yükü farklıdır. Vergi yükünün bu şekilde ferdî bakımdan tesbit edilmesi, bütün fertler için ayrı ayrı bilinmesi imkânsızdır, fakat muayyen sınıflar için vergi yükü hesaplan yapılması mümkündür.

Toplumsal vergi yükü ise, muayyen bir yılda toplanan bütün vergilerin milli ekonomi üzerindeki yükünü ifade eder. Milli gelirden vergi şeklinde devlete nakledilen kıymetler ve milli gelirin ne kadarının alındığı bilinmelidir ki âmme hizmetlerinin fertler için neye mal olduğu tesbit edilebilsin. İşte bu mesele verginin toplumsal yükünü teşkil eder.

Âmme masrafları milli gelirin yeniden dağılmasına sebep olmaktadır, verginin toplumsal yükü bu bakımdan da önemlidir. Colin Clark'e göre vergilemenin bir hududu vardır, bu hemen hemen milli gelirin 1/4 dir. bu hududu aşmamak icabeder. (1)

Vergi yükü üzerinde yapılan araştırmalar henüz yenidir. Vergi yükü araştırmalarının gayesi, fertler bakımından verginin ferdî ekonomilere yaptığı tazyikin, bütün ekonomi bakımından da millî gelirden âmme masraflarına ayrılan kısmın tesbitidir.

Âmme masraflarının artması vergi yükünün artmasına sebep olduğu için de vergi yükü araştırmaları dikkati çekmiştir.

II — VASITASIZ VERGİLERİN ZİRAİ SEKTÖR ÜZERİNDEKİ YÜKÜ

Devlete ait vasitasız vergilerden bir kısmı da ziraatçı nüfus tarafından ödenmektedir. 1956 yılında vasitasız vergiler tahsilatı ile, muhtelif

(1) Colin Clark «Public Finance and changes in the value of money» Economic Journal, Aydın Yalçın, Para Banka ders notları, Sf. 31.

düşünce ve faraziyelere müsteniden yaptığımız hesaplara göre ziraî sektörün ödediği vasıtasız vergi miktarları tablo 1 de görüldüğü gibidir.

TABLO : 1

ZİRAİ SEKTÖRÜN ÖDEDİĞİ VASITASIZ
VERGİLER VE NİSBETLERİ

Vasıtasız Vergiler	1956 yılı Devlet Vasıtasız Vergiler Tahsilatı (1000 T. L.)	Ziraî Sektörün ödediği miktarın bütün tahsilata nisbeti. %	Ziraî Sektörün ödediği miktar (1000 T. L.)
Gelir Vergisi	840684	—	—
Kurumlar V.	129641	0,7	1 011
Esnaf V.	25540	—	—
Bina Savunma V.	10653	10	1 065
Hayvanlar V.	29865	100	29 865
Veraset ve İntikal Vergisi	10058	10	1 005
Kaldırılan kazanç fevkalâde zam iktisadî buhran muvazene ve hava kuvvetlerine yardım	1240	—	—
Toplam :	1047684		32 947

Hayvanlar vergisinin hepsi, Kurumlar vergisinin tarım kooperatifleri tarafından ödenen kısmı ve binalardan alınan Savunma Vergisi ile Veraset ve İntikal vergisinin bir kısmı ziraatçi nüfus tarafından ödenmiştir.

Şimdi bu vergilerden ziraatçi nüfusun ödediği miktarları hangi düşünce tarzı ve hesaplara göre bulduğumuzu ve kabul ettiğimizi izaha çalışalım :

1956 yılında 129 641 280 T. L. tutarındaki Kurumlar vergisi tahsilatından 1955 deki Kurumlar vergisi tahsilatının Kooperatif şirketlerin ödediği miktarına göre yaptığımız hesapta, 1956 yılında tarım kooperatifle-

rinin 1 011 203 T. L. kısmını ödediğini bulduk. Kooperatif şirketlerin ödediği miktar 1555694 T. L. dir. (2)

Esas itibariyle ziraî kazanç sahiplerinin büyük bir kısmı köylü olduğu ve pek çok köylerde bina denebilecek halde bina az olduğu için, aynı zamanda köylerdeki binaların kıymeti düşük olduğuna göre hata payı ile binalardan alınan Savunma vergisinin % 10 nun ziraatçı nüfus tarafından ödendiğini kabul ediyoruz.

Hayvanlar vergisinin ise; hayvan yetiştirme ziraî sektöre dahil olduğu için, hepsinin ziraî nüfus tarafından ödendiğini kabul ettik.

Veraset ve İntikal vergisine gelince; Veraset ve İntikal vergisinin mevzuu veraset veya vasiyet yolile yahutta herhangi bir tarzda ivazsız ve bedelsiz olarak hakiki ve hükmi şahıslardan intikal eden menkul, gayri menkul, umumi emvâl ve intifa hakları ile bütün hak ve menfaatlerdir.

Ziraatçı nüfusun büyük bir kısmına miras suretile intikal eden şeyler genel olarak bina, arazi, hayvan gibi şeyler olduğuna göre zengin ziraî kazanç sahipleri de mahdut olduğu için Veraset ve İntikal vergisinin ancak % 10 nun ziraî kazanç sahiplerinden tahsil edildiğini kabul edebiliriz.

Yaptığımız bu hesaplara göre 1 047 684 922 T. L. tutarındaki 1956 devlet vasıtasız vergiler tahsilatının 32 947 981 T. L. lik kısmı ziraatçı nüfus tarafından ödenmiştir. Bu rakamlar 1956 da ödenen vasıtasız vergilerin % 3 nün ziraî kazanç sahipleri tarafından % 97 nin ise diğer meslek sahipleri tarafından ödendiğini göstermektedir.

TABLO : 2

Vasıtasız Vergilerin Ziraî Sektör Gelirine Nisbeti

1956 yılı	Milli Gelir (1000 T. L.)	Vasıtasız vergiler (1000 T. L.)	Vasıtasız V. rin Toplam Gelirlere nisbeti	Toplam vergilere nisbetleri
Ziraî Sektör	8770200	32947	0,37	3
Diğer Sektörler	12930700	1044736	7	97

(2) 1955 Kurumlar vergisi tahsilatı 69 886 000 T. L. Kooperatiflerin ödediği 844 500 T. L. Kooperatiflerin ödediği bütün Kurumlar vergisi tahsilatının % 1,2 ni teşkil ediyor. 3596 kooperatiften 1507 Tarım Kredi koop. 196 Tarım Satış Koop. 16 Pancar ekicileri koop. olmak üzere 1719 u Tarım Kooperatifidir. Bu durumda 844 000 T. L. nin 500 000 T. L. ni Tarım Kooperatiflerinin ödediğini kabul ederek 1956 yılında da bu nisbete göre Tarım Kooperatiflerinin ödediği Kurumlar vergisini bulmaya çalıştık.

Kooperatif sayısı : N. Z. Aral, Tarım Kooperatifleri, Yenigün Gazetesi 4 Nisan 1958.

Tablo 2 de görüldüğü gibi, vasıtasız vergilerin ziraî sektör gelirine nisbeti % 0,37, gerikalan vasıtasız vergiler tahsilatının diğer sektör gelirine nisbeti ise % 7 dir. Ziraî gelirlerin % 0,37 si diğer gelirlerin ise % 7 si devlete vasıtasız vergi olarak ödenmiştir. Fakat bu nisbet fazla bir mânâ ifade etmiyor, nüfus başına gelir ve vergi mukayesesi yapmak daha doğru ve manâlı olacaktır.

Fert başına vergi yükü: Ziraî sektör ve ziraatçı fertler üzerindeki vergi yükünü hesaplamaya çalıştığımız göre ziraatçı nüfusu tesbit etmemiz icab ediyor. Nüfus istatistiklerinde köylü nüfus diye gösterilen nahiye ve köy nüfusunun hepsi ziraatle uğraşmadığı gibi şehirde oturupta ziraatçı olan ve ziraî kazançlarla geçinenler de vardır. Bunun için nahiye ve köylerdeki nüfusun ne kadar başka mesleklerle meşgul ve şehirde oturan ziraatçıların sayısı ne kadardır bunu bilmek lâzımdır. Ayrıca son yıllarda artan şehirleşme hareketlerini de düşünürsek 1956 yılında köylü nüfustan ne kadar ziraati bırakmış, köyünü terketmiştir, dolayısıyla ziraatçı nüfusta ne kadar azalma olmuştur bu da bir mesele teşkil ediyor. Bu noktaları tesbit edemediğimiz için nahiye ve köy nüfusunu ziraatçı, şehirli nüfusu ise diğer mesleklerle meşgul kabul ettik.

Bu durumda, ziraatçı nüfus 17 572 000 ve bütün nüfusun %70,8, ziraatçı olmayan nüfus ise 7 249 778 ve bütün nüfusun % 29,2 sini teşkil etmektedir. (3)

TABLO : 3

Vasıtasız vergilerin Fert başına yükü :

Fertler	Fert başına ortalama milli gelir (T. L.)	Fert başına ortalama vasıtasız vergi (T. L.)	Fert başına vasıtasız vergilerin fert başına gelire nisbeti
Ziraatçı	499	1,87	% 0,37
Diğer	1785	139,9	% 7

Ziraatçı fert başına vasıtasız vergi 1,87 T. L. diğer nüfus başına ise 139,9 T. L. dir. Diğer fertler ziraatçı nüfusa nazaran yaklaşık olarak 70 misli fazla vasıtasız vergi ödemişlerdir.

III. — VASITALI VERGİLERİN ZİRAİ SEKTÖR ÜZERİNDEKİ YÜKÜ

1956 yılında devlet vasıtalı vergi ve resimleri tahsilatı ve zirai sektörün ödediği miktarlar ve nisbetleri aşağıdaki tablo 4 de gösterilmektedir.

(3) 1955 nüfus sayımı % 10 örneklemeğe ait 24 121 778 rakamı ele alınarak yılda 700 000 artış olduğuna göre 1956 nüfusunu 24 821 778 bulduk.

1955 17 247 952 köylü nüfus, 6 863 826 şehirli nüfus esas alınarak 1956 17 572 000 köylü (nahiye ve köy) 7 249 778 ni şehirli hesapladık.

TABLO : 4

Zirai Sektörün ödediği Vasıtalı vergiler ve nisbetleri

Vasıtalı Vergiler ve Resimler	1956 yılında Devlet vasıtalı vergi ve resimleri tahsilatı (1000 T. L.)	Zirai Sektörün ödediği miktarlar (1000 T. L.)	Zirai Sektörün ödediği mikta- rın tahsilata nisbeti %
Muamele Vergisi			
İthalat M. V.	158 772	57 158	36
İmalat M. V.	299 265	107 735	36
Bankalar M. V.	95 109	11 809	12
Gümrük Vergisi	193 957	69 826	36
İstihlâk Vergileri			
Şeker ve Glikoz İ. V.	222 865	95 831	43
Kahve İ. V.	11 291	4 064	36
Kibrit İ. V.	14 027	7 013	50
Ham petrol ve muştaklarından	23 833	7 150	30
Akaryakıt İstihlâk V.	72 627	21 788	30
Elektrik H. İ. V.	19 635	981	5
Tekel M. S. V.	188 391		
Tütün		50 496	31
İçki		4 409	28
Tuz		2 282	90
Nakliyat	34 568	1 728	5
PTT. müraselelerle Telefon abonelerinden S. V.	9 039	—	—
Bira tabii köpüren sarap viskiden alınan İ. V.	10 272	—	—
Resimler			
Sefineler Resmi	961	—	—
Damga Resmi	84 093	8 409	10
Tayyare Resmi	4 244	424	10
Gümrüklerde kullanı- lan kâğıtlara yapıştı- rılan savunma pulu	287	—	—
Hayvan Sağlık zabıta resmi	50	—	—
Trafik Resmi	7 701	—	—
Toplam	1 450 995	451 709	

Simdi, vasıtasız vergilerde yaptığımız gibi ziraatçi nüfusun ödediği vergilerin izahına geçelim :

Muamele Vergisi : Muamele vergisi adı altında alınan İthalat M. V. İmalat M. V. ve Bankalar M. V. den Bankalar Muamele vergisinin Ziraî Kazanç sahipleri tarafından ödenen kısmı olarak Ziraat Bankasının 1956 da ödediği 11 809 100 T. L. miktarındaki vergiyi kabul ettik. Ziraat B. ile diğer ziraatçi olmayan kimselerin münasebeti olduğu gibi ziraî kazanç sahiplerinin diğer bankalarla da münasebeti olduğu için Z. B. nin ödediği bütün muamele vergisini ziraî kazançlar üzerine yükledik.

İthalat maddelerini ziraî kazanç sahiplerinin diğer nüfusa nazaran 1/4 nisbetinde istihlâk ettiklerini düşünürsek ithal mallarının % 36 sı nın ziraî kazanç sahipleri tarafından kullanılmakta olduğu neticesi elde ediliyor ki, ithalat muamele vergisinin % 36 sı nın ziraî kazanç sahipleri tarafından ödendiğini kabul etmek icabediyor.

İmalat M. V. istisna ve muafiyetleri arasında, ziraatte kullanılan her nevi makine, alet, araba gibi vasıtalar ve suni gübre gibi şeylerde mevcuttur. Bunun nisbetini de İthalat M. V. gibi, İmalat M. V. sine tabi maddeleri ziraatçi nüfusun geri kalan nüfusa nazaran dört misli az istihlâk ettikleri düşüncesile hesaplayarak % 36 olarak aldık.

Gümrük Vergisi : G. V. için de aynı düşünce ile % 36 nisbeti alınmıştır.

İstihlâk vergileri : Şekerden alınan istihlâk vergisi için ziraatçi olmayan nüfusun 1 Kg. şeker istihlâkine karşılık ziraatçi nüfusun 1/3 kg. şeker istihlâk ettiği kabul edilerek yekûn şeker istihlâkinin % 43 nün ziraatçi nüfusa ait olduğu ve verginin de bu miktarının ziraatçi nüfus tarafından ödendiği kabul edilmiştir.

Kahveden alınan İ. V. den ziraatçi nüfusun istihlâk nisbeti 1/4 farzedilerek bu verginin % 36 sı ziraatçi nüfusa verilmiştir.

Kibrit istihlâki sigara istihlâki ile ilgili olduğu için Kibrit İstihlâk Vergisinden ziraî kazanç sahiplerinin ödediği miktarı % 50 olarak aldık. Diğer nüfusa nazaran ziraatçilerin istihlâk nisbeti 1/2 ye yakın olmaktadır.

Ham petrol ve muştaklarından alınan istihlâk vergisinin mevzuu, ham petrol, benzin, benzerleri mazot ve motorin gibi maddelerdir. Köylerde ve elektrik bulunmayan nahiye gibi küçük yerlerde gazyağı aydınlanma için de kullanılmaktadır. Aynı zamanda 1956 da mevcut traktör sayısı 43 219 dur. Bu traktörlerin 1459 unda benzin 19359 unda gaz 22381 inde mazot kullanılmaktadır. Çalışır durumda olan 5704 biçer döverden ise

4352 si kendi yürür, geri kalanı traktörle çekilir mahiyettedir. 1/1/1957 de bütün Türkiye'deki kara nakil vasıtalarının sayısı ise 33 337 i otomobil, 35 070 i kamyon 7 914 ü otobüs olmak üzere 76 321 dir. Kara nakil vasıtalarının daimi çalışma halinde olduğu, ziraat makinelerinin de nakil vasıtası olarak kullanıldığı oluyorsa da, bu durumda ziraatçi nüfusun bu verginin % 30 nu ödediği kabul edilebilir.

Akaryakıt yol vergisi : Benzin benzerleri, gazyağı mazot ve motordinden alınan bu verginin de % 30 nun ziraatçi nüfus tarafından ödendiği kabul edilmiştir.

Bazı kaza, nahiye gibi küçük yerlerde şehirli nüfusun da bir kısmı ziraatle meşgul olduğu yahutta büyük şehirlerde oturduğu halde ziraat kazançlarla geçinen çiftlik sahipleri olduğu düşünülerek Elektrik İst. vergisinin % 5 ni ziraat kazanç sahiplerinin ödediğini kabul ediyoruz.

Tekel M. S. V. tütün ispiro ve ispirotolu içkilerden ve tuzdan alınan Milli Savunma Vergisinden teşekkül etmektedir. 1956 yılında Tekel Milli Savunma V. devlet tahsilat rakamları 188 391 843 T. L. İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1956 yılı bilânçosunda ise 166 116 952 si tütün, 15 746 946 sı içki 3 202 958 i tuzdan olmak üzere 185 066 856 T. L. olarak gösterilmektedir. Ziraatçi nüfusun büyük bir kısmı köylü ve az gelirli kimseler olduğuna göre içkileri ucuz sigaralar olacağı için takriben % 30 nu onların ödediğini, tuzdan alınan Milli S. V. nin ise tuz hayvanlara da yedirildiği için % 90 nını ziraatçi nüfusun ödediğini kabul etmiş bulunuyoruz. Hakikaten ziraatçi köylü ailelelerin giderleri arasında tuz ayrı bir kalem halinde gösteriliyor.

İçkilerden alınan Milli S. V. nin ise, 151 milyon litre içkiden 82 milyon litresi sadece İstanbul, İzmir, Ankara gibi üç vilâyette istihlâk edilmekte olduğu için ziraatçi fertlerin istihlâk nisbeti 1/6 farzedilerek, % 28 i ziraatçi nüfus tarafından ödenmiş kabul edilmiştir.

Nakliyat Vergisi : Nakliyat vergisi demiryolu, vapur, tramvay, tünel ile seyahat eden yolcularla, tren ve vapurlarda her nevi nakliyat yaptırılardan alınmaktadır. Bu verginin de % 5 i ziraatçi nüfus tarafından ödenmiş kabul edilmiştir.

Burada, PTT. müraseleleriyle telefon abonelerinden alınan savunma vergisile, bira tabii köpüren şarap viskiden alınan vergiden ziraatçi nüfusa düşen kısım az olacağı için, bu vergi ihmal edilmiştir.

Resimler : Sefineler resmi, damga resmi, tayyare resmi, gümrüklerde kullanılan kâğıtlara yapıştırılan savunma pulu, hayvan sağlık zabıta resmi ve trafik resimlerinden, yalnız damga ve tayyare resimlerinin % 10

nunu zirai kazanç sahiplerinin ödediğini kabul ettik. Hayvan sağlık zabıta resmi T. C. hudutlarından geçirilen hayvanlardan alınan resimler olduğu için bunu dahil etmiyoruz.

Şimdiye kadar izah etmeye çalıştığımız, zirai sektörün ödediği vasıtali vergiler toplamı 451 709 907 lira tutmaktadır ki, 1 450 995 637 lira olan bütün vasıtali vergi ve resimler toplamının % 31,1 ni teşkil ediyor. Elde edilen bu rakamlara göre vasıtali vergi ve resimlerin % 31,1 i zirai sektör tarafından, % 68,9 i diğer sektörler tarafından ödenmiştir.

TABLO : 5

Vasıtali Vergilerin Zirai Sektör Gelirine Nisbeti :

Sektörler	Vasıtali vergi ve resimler (1000 T. L.)	Yekûn Vasıtali V. ve resimlere nisbeti	Milli Gelir	Vasıtali vergi ve Resimlerin Gelire nisbeti
Zirai Sektör	451 709	31,1	8 770 200	5,1
Diğer Sektörler	999 186	68,9	12 930 700	7

Tablo 5 den de görüldüğü gibi zirai sektörün ödediği vasıtali vergi ve resimler, zirai sektör gelirinin % 5,1 ni teşkil etmektedir. Zirai sektör, gelirinin % 5,1 ni, diğer sektörler de % 7 sini vasıtali vergi ve resim olarak ödemişlerdir.

Ziraatçi nüfus başına vasıtali vergi ve resimler :

Ziraatçi nüfus başına vasıtali vergi ve resimler, tablo 6 da görüldüğü gibi, 25,7 liradır. Ziraatçi olmayan fert başına vasıtali vergi ve resim miktarı ise 142 liradır ki gelirlerinin % 7 ni teşkil ediyor.

TABLO : 6

Fert Başına Vasıtali Vergi ve Resimler :

Fertler	Fert başına gelir	Fert başına vasıtali vergi ve resimler	Gelirlere nisbeti %
Ziraatçi	499 T. L.	25,7 T. L.	5,1
Diğer	1 785 T. L.	142 T. L.	7

IV. — VASITALI - VASITASIZ VERGİLERİN VE RESİMLERİN ZİRAİ SEKTÖR ÜZERİNDEKİ YÜKÜ

Vasıtali, vasitasız vergilerin ve resimlerin zirai sektör üzerindeki yükünü bulmak için yaptığımız hesaplardan devlet vasıtali vasitasız vergi

ve resimlerinin % 19,3 ünün ziraatçı nüfus % 80,7 nin ise geri kalan nüfus tarafından ödendiği neticesi elde edilmiştir.

TABLO : 7

Vasitasız ve Vasıtalı Vergilerin Ziraî Sektör Üzerindeki Yüğü

	Vasitasız Vergiler (1000 T. L.)	Vasıtalı Vergiler	Toplam	Vasıtalı vasıtasız V. ve Resimler yekûnuna nisbeti
Diğer Sektörler	1 014 736	999 285	2 014 022	80,7
Ziraî Sektör	32 947	451 709	484 656	19,3

Ziraî sektörün ödediği vergilerin ziraî gelire nisbeti % 6 diğer sektörlerin ödedikleri vergilerin gelirlerine nisbeti de % 15 tir. Devlete ait bütün vasıtalı ve vasıtasız vergi ve resimler toplamı milli gelirin % 11,5 ni teşkil etmektedir.

Ziraatçı bir ferдин ödediği vergi ve resimler 1,87 lirası vasıtasız 25,7 lirası vasıtalı vergi ve resimler olmak üzere 27,5 liradır. Diğer fertler ise 139 lirası vasıtasız 142 lirası vasıtalı vergi ve resimler olarak 282 lira vergi ödemişlerdir.

V. — BÜTÜN VERGİ VE RESİMLERİN ZİRAİ SEKTÖR ÜZERİNDEKİ YÜKÜ

İncelemelerimizin bu kısmında 1956 yılında tahsil edilen devlet, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köy vergi ve resimleri topluca ele alınarak ziraî sektör üzerindeki yük hesaplanmaya çalışılmıştır.

TABLO : 8

	Ziraî sektörün ödediği	Diğer sektörlerin ödediği	Toplam	Ziraî sektörün ödediği vergilerin toplam vergilere nisbeti
Devlet Vasıtalı ve vasıtasız vergi ve resimleri				
Tahsilâtı	484 657	2 014 023	2 498 680	% 19,3
İl Ö. İdareleri	13 042	53 102	67 144	19,4
Belediyeler »	12 957	116 613	129 570	9,3
Köy » »	97 020	—	97 020	100
Toplam	607 676	2 183 738	2 792 415	% 21

Bu tablodaki devlet vergi ve resimlerinden ziraî sektörün ödediği miktarları nasıl bulduğumuzu daha önce izah etmiş olduğumuz için burada yalnız diğerlerine kısaca temas edelim :

Para, mahsul, imece, resim adları altındaki 97 milyon tutarında köy vergi ve resimlerinin hepsini ziraî sektörün ödediğini, Belediyelere ait vergi ve resimlerle, İl Özel İdarelerinin Bina vergisi ve Bina buhran vergisinin % 10 nu teşkil eden miktarların İl Özel İdarelerine ait olduğunu arazi vergisinin de % 50 nin ziraî sektör tarafından ödendiğini kabul etmiş bulunuyoruz. (4)

1956 yılında tahsil edilen bütün vergi ve resimlerin % 21 i ziraî kazanç sahipleri tarafından, geri kalan 79 u diğer kazanç sahipleri tarafından ödenmiştir. Ziraatçi fert başına bütün vergi ve resimlerden 35 T. L. isabet etmektedir. Bu miktar ferdi gelirin % 7,2 dir. Diğer fertler ise 312 T. L. vergi ödemektedirler ve gelirlerinin % 17,2 ni teşkil etmektedir. Bu durumda ziraatçi nüfusa nazaran diğerleri miktar olarak hemen hemen on misli daha fazla vergi ödemişlerdir.

Bütün devlet, İl Özel İdareleri, belediyeler, ve köy vergi ve resimleri milli gelirin % 12,4 nü teşkil etmektedir.

Aile başına vergi Yüğü : Vergi yükünü aile başına bulmak için yaptığımız hesaplardan elde edilen neticeler aşağıdaki tablo'da görüldüğü gibidir.

TABLO : 9

Aile Başına Vergi

	Vasıtalı Vasitasız vergiler	Dev. İl. Ö. İ. Bele. ve Köy vergi ve resimleri
Diğer aileler	1 196	1 365
Ziraatçi Aile	170 lira	217 lira

1956 yılındaki ziraatçi aile sayısını 1952 Ziraat sayımındaki ziraî aile sayısını esas alarak hesaplamaya çalıştık. (1952 ziraat sayımında ziraatçi aile sayısı 2 527 000 diğer aileler sayısı 1 502 090 dır.) Buna istinaden 1956 yılındaki 4 432 428 aileden 2 850 000 sinin ziraatçi aileler olduğu kabul edilmiştir.

Ödedikleri miktarlar mukayese edilirse ziraatçi ailelere nazaran diğer ailelerin altı misli fazla vergi ödedikleri görülmektedir.

(4) Köy, İl Ö. İd. Belediyeler vergi ve resimlerine ait rakamlar, Dahiliye Vekâleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğünden temin edilmiştir.

VI. MUHTELİF TIP ZİRAATÇI AİLELER ÜZERİNDE VERGİ YÜKÜ

Bu kısımda yalnız 1956 yılına ait olmamak üzere muhtelif yıllarda tip ziraatçı ailelerin gelirleri ve tesbit edilebilen vergilerin gelirlerine nisbeti incelenmektedir. (5) Arazi vergisi, Hayvanlar V. köy salması gibi giderleri arasında ayrıca gösterilen vasıtasız vergilerin gelirlerine oranı, elde edilen rakamlara dayanarak hesaplanmışsa da vasıtalı vergilerin muhtelif masraflara göre tesbitinde gene bazı tahminlere yerverilmiştir. İncelenen aileler altışar nüfuslu tip ailelerdir.

Pursaklar köyü : Ankara civarında Pursaklar köyünden ortanın üstünde diye vasıflandırılan bir ailenin 1955 yılında yıllık geliri 2210 lira ödediği vergi 100 T. L. arazi vergisi, 115 T. L. Hayvanlar V., 25 T. L. köy salması olmak üzere toplam olarak 240 T. L. dir. Ödenen vasıtasız vergiler bu aile gelirinin % 10 dan fazlasını teşkil ediyor.

Ailenin masrafları arasında, sigorta 300 T. L.

Gazyağı	32 »
Şeker	
Kahve	75
Ankara'ya	
iniş çıkış	150
Tuz masrafı	25 » gösterilmektedir.

Üç kişinin sigara masrafı olarak gösterilen 300 T. L. den, 30 krş. luk köylü sigarasının 5 krş. u vergi farzedilerek 50 T. L. ni Milli M. V. olarak kabul ettik. 32. T. L. gazyağı masrafından Kg. başına 5 krş. gümrük resmi ve akaryakıt istihlâk V. ödediğini düşünerek 2,40 T. L. vergi ödendiğini kabul ettik. 25 T. L. tuz masrafından 1 T. L., Ankara'ya iniş çıkış masrafı 150 T. L. nin de 10 T. L. si muhtelif vergiler olarak kabul edilirse 85 T. L. vasıtalı vergi ödendiği neticesi elde ediliyor. Ödenen vasıtalı vergiler toplamı 325 liradır gelirinin % 14,7 ni teşkil ediyor. Yaptığımız hesaplarda ziraatçı aile ortalama geliri 3082 T. L. ödediği bütün vergiler 217 lira olarak hesaplanmıştı gelirin % 7 ni teşkil ediyordu. Aynı ailenin 1951 yılında geliri 2675 lira, ödediği vergiler 50 lira sayım vergisi, 60 lira yol vergisi, 30 lira Arazi vergisi 20 lira Köy salması olmak üzere 160 liradır. Vasıtasız vergilerin gelirine nisbeti % 7 dir.

Polatlar Köyü : Ankara civarında, Polatlar köyünden 1955 yılında 2500 T. L. gelirli orta tip bir ailenin ödediği vasıtasız vergi miktarı ise

(5) Harmandalıoğlu, Köylü Ailelerin Gelir Gider tabloları, Forum Sayı 64, 65, 69, 70, 76, 81, 85, 91.

75 liradır gelirin % 3 nü teşkil ediyor. Aynı köyde 1947 yılında büyük orta, küçük tip ve topraksız dört ailenin gelirleri ve ödedikleri vasıtasız vergiler aşağıdaki gibidir.

	Gelir	Ödenen vergi ve salma	Gelire nisbeti
Büyük tip	2150	250	% 11
Orta tip	2500	75	% 3
Küçük tip	500	125	% 25
(*) Topraksız	510	60	% 11

Ormancı Köyü : En genzinlerinden yalnız iki kişinin 100 er dönüm arazisi olan bir ormancı köyünde orta tip bir ailenin 1947 yılında yıllık geliri 820 lira ödediği vasıtasız v. ise 50 lira olarak tesbit edilmiştir. 1955 yılında aynı ailenin yıllık geliri 1190 lira ödediği vergi ise 40 liradır. Vasıtasız V. gelirin % 3 üdür.

Fındıkçı Köyü : 1955 yılında 7025 lira gelirli orta tip bir aile 50 lira arazi vergisi ödemıştır. Bu aile 25 lira da salma ödemiş olsa ödediği vasıtasız vergi 75 lira oluyor ki bütün gelirin % 1 ni teşkil ediyor.

Pamukçu Köyü : 1956 yılında 13 250 lira gelirli orta halli bir ailenin ödediği vergi, masrafları arasında yalnız 65 lira arazi vergisi olarak görülüyor. 35 lira da salma ödemiş olsa ödediği vasıtasız vergilerin gelire nisbeti % 1 den az oluyor. Yüksek gelirlilerde bilhassa vasıtasız vergilerin nisbetinin düşük olduğu görülmektedir.

Kestaneci Köyü : Yıllık geliri 2460 T. L. olan orta halli bir ailenin 45 T. L. Arazi vergisi 30 T. L. köy salması olmak üzere 75 T. L. vergi ödediği anlaşılıyor ki bu vasıtasız vergiler, gelirin % 3 nü teşkil ediyor. Vasıtalı vergilerle birlikte nisbetin % 7 ye çıkabileceği kabul edilebilir ki, yaptığımız hesaplarda da vasıtalı vasıtasız vergi yükünü % 7 olarak bulmuştuk.

Hububat Köyü : 1949 yılında geliri 1050 T. L. olan orta halli bir aile 24 lira Yol V. 16 lira sayım V. 6 lira hayvan vergisi 30 lira arazi vergisi 15 lira salma olmak üzere 91 lira vasıtasız vergi ödemıştır, gelirin % 10 nu teşkil ediyor. 1956 yılında 1855 T. L. gelirden 8 sayım V. 30 arazi V. 15 salma olarak 53 T. L. vergi ödenmiştir. 1956 yılında ise ödenen vasıtasız vergi gelirin % 2,8 ni teşkil etmektedir.

(*) Aile büyükleri ekilen araziye göre tesbit edilmiştir. Büyük tip aile 200 - 400 dönüm arazi ekmektedir. Orta tip aile 75 - 100 dönüm arazi ekmektedir. Küçük tip aile 60 - 75 dönüm arazi ekmektedir.

VII. — NETİCE

Yaptığımız hesaplar; bazı faraziyelere istinad edildiği için tam kati neticeler olarak kabul edilmemekle beraber, ziraî sektör üzerindeki vergi yükünü diğer sektörlerle mukayese etmek bakımından bir imkân veriyor .

Bu incelemeden çıkardığımız neticelerden biri, bütün Devlet İl Özel İdareleri, Belediyeler, Köy vergi ve resimlerinin % 21 nin ziraî sektör tarafından, geri kalan % 79 nun ise diğer sektörler tarafından ödendiğidir. Vasıtasız vergilerin toplamının da % 3 ü ziraî sektör % 97 gibi büyük bir kısmı ise diğer sektörler tarafından ödenmiştir. Vasıtasız vergilerin diğer sektörler aleyhine adaletsiz dağılışının başlıca sebebi ise 1956 yılında devletin 1 milyarı aşan vasıtasız vergilerininin 850 milyonunu teşkil eden gelir vergisinden, ziraî kazançların müstesna bulunmasıdır.

Devlet, İl Özel İdareleri, Belediyeler, Köy vergi ve resimleri bakımından diğer sektörler ziraî sektöre nazaran dört misli fazla vergi ödemişlerdir, bu durumda ekonomi içinde vergi yükünün dağılışında bir adaletsizlik görülmektedir. Gelirler nazarı itibare alınarak vergi yükü mukayese edilirse durum biraz daha değişmektedir. Daha önceki kısımlarda görüldüğü gibi bütün vergi ve resimlerden ziraî sektöre ait kısım, gelirlerinin % 7,2 ni diğer sektörlerin ödedikleri vergiler ise gelirlerinin % 17,2 ni teşkil etmektedir. Gelirlere nisbeti bakımından ziraî sektör üzerindeki yük biraz daha fazladır.

Belirtilmesi icabeden bir nokta da şudur; Bu hesaplarda ziraî gelir müsavi dağılmış gibi kabul edilerek ziraatçı nüfus başına gelir bulunarak ortalama vergi bu gelire oranlanmıştır. Ziraî nüfusun ödediği vergiler daha ziyade arazi V. Hayvanlar V. salma gibi gayri şahsi mahiyette olduğu için, ödenen vergiler yüksek gelirliler için de hemen hemen aynı miktarlardadır. Halbuki ziraî kazançlar, büyük farklarla dağılmıştır.

Muhtelif tip aileler üzerindeki vergi yükü hesaplarından da anlaşıldığı gibi yüksek gelirlilerde vergi yükü daha az, az gelirlilerde daha fazladır.

Vergi yükünün bütün ekonomi içinde dağılışında adaletsizlik olduğu gibi, ziraî sektör içinde dağılışında da adâletsizlik mevcuttur. Gelir vergisinden ziraî kazançların istisnası ise bilâkis büyük çiftçiyi himaye etmektedir. Ziraî gelir sahiplerinin de kendilerine düşen vergiden muaf tutulmamaları, fedakârlıkta musavatın gerçekleşmesi için de lüzumlu görünmektedir.

1952 senesi sonlarına kadar ziraat sektörüne yapılan büyük ölçüdeki yatırımlar neticesinde ziraî sahada başlayan kalkınma hareketleriyle birlikte ziraî gelirlerde ehemmiyetli artmalar görülmüştür. Bu faaliyetler makineleşmek şeklinde olduğu için gelir artışı traktör gibi vasıta kullanmak imkânına sahip olan orta ve büyük çiftçilerin gelirinde olmuştur.

Büyük gelirli çiftçilerin bu suretle artan gelirlerinin, tekrar yatırımlar için kullanılması icabederken, bilâkis bu gelirlerin istihlâke gitmesi, iktisadî kalkınmamız için zararlı olmuştur.

Netice olarak; vergi yükünün, hem bütün ekonomi içinde hem de ziraî sektör içinde daha adil dağılması için, bir çok batı memleketlerinde olduğu gibi, ziraî gelirlerin de diğer gelirler gibi Gelir V. tabi tutulması, büyük çiftçilerin ve kısmen de orta halli çiftçilerin gelirlerinin vergilendirilmesi, küçük çiftçilere ise muafiyet tanınması yerinde olacaktır, diyebiliriz.